

Nieuwsbrief - EHRC Updates 2024-18

Nummer 18, 2024

Redactie: J.H. Gerards, H. Morre, J. Krommendijk, S. Lambrecht, P. Ölçer, B. Aarrass, L.E. Burgers, P. Cannoot, L.R. Glas, C. Mak, D.A.G. van Toor en C. Van de Graaf.

INHOUDSOPGAVE

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0924JUD000631921 24-09-2024

Fabbri e.a. t. San Marino, EHRM (GK) 24 september 2024, nrs. 6319/21, 6321/21 en 9227/21

Europees Hof voor de Rechten van de Mens,

ECLI:CE:ECHR:2024:0903DEC005479521 03-09-2024

Missaoui en Akhandaf t. België, EHRM 3 september 2024 (ontv.besl.), nr. 54795/21

Hof van Justitie van de Europese Unie

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:830 04-10-2024

Bezirkshauptmannschaft Landeck (Tentative d'accès aux données personnelles stockées sur un téléphone portable), HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-548/21

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:834 04-10-2024

Schrems (Communication de données au grand public), HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-446/21

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:845 04-10-2024

Mirin, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-4/23

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:857 04-10-2024

Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-621/22

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:820 04-10-2024

García Fernández e.a. t. Commissie en GAR, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-541/22 P

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:828 04-10-2024

Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl e.a., HvJ EU 4 oktober 2024, gev. zaken C-608/22 en C-609/22

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:868 04-10-2024

Bouskoura, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-387/24 PPU

Gerecht van Eerste Aanleg EG, ECLI:EU:T:2024:670 02-10-2024

Nederlandse Orde van Advocaten e.a. t. Raad, Gerecht 2 oktober 2024, zaak T-797/22

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:803 26-09-2024

Puigdemont i Casamajó en Comín i Oliveres t. Parlament, HvJ EU 26 september 2024, zaak C-600/22 P

Hof van Justitie van de Europese Unie, ECLI:EU:C:2024:788 26-09-2024

Energotehnica, HvJ EU 26 september 2024, zaak C-792/22

Annotatie

Neves 77 Solutions (HvJ EU, C-351/22) – Omvang van de rechtsmacht van het Hof in het GBVB

H.C.F.J.A. de Waele

RECHTSPRAAK

Bouskoura, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-387/24 PPU

C is in vreemdelingenbewaring genomen in afwachting van het besluit op een verzoek tot Dublin-overlevering aan Spanje. Toen de Spaanse autoriteiten het verzoek hadden afgewezen, is C niet vrijgelaten, maar is hij in bewaring gebleven – toen op de grond dat hem een terugkeerbesluit was opgelegd en er een risico van onderduiking was. Het HvJ EU overweegt dat normaal gesproken na wegvallen van de grond voor rechtmatige bewaring iemand moet worden vrijgelaten, maar dat voortzetting in een situatie als deze toch aanvaardbaar is.

Op 2 mei 2024 is C in vreemdelingenbewaring genomen op grond van de Vreemdelingenwet, omdat hij onder de Dublin-verordening zou vallen en Spanje verantwoordelijk zou zijn voor de behandeling van zijn asielverzoek en hij bovendien een significant risico voor de openbare orde zou vormen. Op 3 mei heeft de staatssecretaris de Spaanse autoriteiten verzocht om C over te nemen. De Spaanse autoriteiten hebben C's asielverzoek afgewezen. Daarop heeft de staatssecretaris op 17 mei een terugkeerbesluit jegens C uitgevaardigd met Marokko als bestemming. Daarbij is bovendien een tweede bewaringsmaatregel opgelegd vanwege het verwachte onderduikrisico; feitelijk leidde die tot voortzetting van de bewaring. Over de rechtmatigheid hiervan heeft C geprocedeerd; volgens hem had hij na afwijzing van zijn asielverzoek moeten worden vrijgelaten, omdat toen de grond aan de bewaringsmaatregel was ontvallen en deze daardoor onrechtmatig was geworden. In verband hiermee zijn vragen opgekomen die de rechtbank Den Haag, zittingsplaats Roermond, aan het HvJ EU heeft voorgelegd.

Het HvJ EU benadrukt dat iedere bewaring van een derdelander een ernstige inmenging vormt op het recht op vrijheid (art. 6 Hv), ongeacht de grond van die bewaring. De bevoegdheid om iemand in bewaring te nemen is daarom strikt afgebakend. Als niet langer is voldaan aan de voorwaarden voor bewaring zoals geformuleerd in de EU-regelgeving, moet de betrokkene onmiddellijk worden vrijgelaten.

In dit geval zijn de bewaringsmaatregelen getroffen onder verschillende EU-richtlijnen. Als iemand al in bewaring is genomen op grond van de ene richtlijn, kan hij niet tegelijkertijd in bewaring worden gehouden onder de andere. Tegelijkertijd zou het in strijd zijn met de doelstellingen van de richtlijnen als iemand de kans krijgt om onder te duiken en daardoor voorkomt dat zijn situatie kan worden opgehelderd. Gelet daarop doet een bewaring die is ingesteld in afwachting van een Dublin-overdracht in beginsel geen afbreuk aan de rechtmatigheid van een latere, op grond van richtlijn 2008/115 vastgestelde bewaringsmaatregel. De rechter is dan ook niet verplicht om deze persoon onmiddellijk in vrijheid te stellen op de enkele grond dat een eerdere, op basis van de Dublin-verordening vastgestelde bewaringsmaatregel onrechtmatig is geworden. Art. 47 Hv wordt in zo'n geval evenmin geschonden. Mocht de eerste bewaring worden voortgezet, ook al is de grond daaraan ontvallen, dan kan daarvoor eventueel namelijk wel een schadeloosstelling worden gegeven.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:868

Zaaknummer: C-387/24 PPU

Wetsartikelen: Hv art. 6, Hv art. 47, RL 2008/115/EG art. 15 lid 2 onder b, RL 2013/33/EU art. 9 en Vo. 604/2013 art. 28 lid 2

RECHTSPRAAK

Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl e.a., HvJ EU 4 oktober 2024, gev. zaken C-608/22 en C-609/22

Twee Afghaanse vrouwen hebben asiel aangevraagd in Oostenrijk omdat zij vrezen in Afghanistan te worden onderworpen aan onder meer gedwongen huwelijken, gendergerelateerd en huiselijk geweld en tal van vrijheidsbeperkingen. Het HvJ EU oordeelt dat het hierbij gaat om vormen van discriminatie die hetzij evident in strijd zijn met art. 3 en 4 EVRM, hetzij in combinatie beschouwd de menselijke waardigheid aantasten. Het gaat daarmee om ‘vervolgingshandelingen’ in de zin van art. 9 van richtlijn 2011/95/EU. In dat geval is het niet nodig nog andere persoonlijke kenmerken van de asielzoeker te betrekken in de beoordeling van het asielverzoek.

AH is in 1995 in Afghanistan geboren. Toen haar vader haar wilde verkopen is zij met haar moeder naar Iran gevlucht en later naar Griekenland gereisd. Daar is zij getrouwd met een man die in Oostenrijk verbleef. In 2015 is ook zijzelf Oostenrijk binnengekomen, waar zij asiel heeft aangevraagd. Voor FN, de verzoekster in de gevoegde zaak, geldt een soortgelijk feitencomplex. Van beide verzoeksters is het asielverzoek afgewezen, waartegen zij hebben geprocedeerd. In deze procedure zijn prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

De verwijzende rechter wil vooral weten of discriminerende handelingen jegens vrouwen in het land van herkomst kunnen gelden als ‘vervolgingshandeling’ in de zin van richtlijn 2011/95. Het zou dan gaan om het ontnemen van bescherming tegen gendergerelateerd en huiselijk geweld, gedwongen huwelijken, de verplichting het lichaam en het gezicht te bedekken, en de toegang tot de gezondheidszorg, het onderwijs, beroepsactiviteiten, politieke activiteiten en de bewegingsvrijheid te beperken. Het HvJ EU wijst er in dit verband op dat het Verdrag van Istanboel en het CEDAW uitdrukkelijk bescherming bieden tegen dit soort vormen van discriminatie jegens vrouwen. Ook art. 21 lid 1 Hv moet op die manier worden gelezen. Art. 9 lid 1 (b) van de richtlijn moet niettemin strikt worden gelezen, in die zin dat een

‘daad van vervolging’ alleen een uitzettingsbelemmering oplevert als een voldoende mate van ernst is bereikt. Die mate van ernst moet volgens het HvJ EU met name worden geacht te zijn bereikt wanneer, in hun geheel beschouwd, meerdere schendingen van rechten, afbreuk doen aan de volledige eerbiediging van de in art. 1 Hv verankerde menselijke waardigheid. Die rechten hoeven niet noodzakelijkerwijs rechten te zijn waarvan niet kan worden afgeweken uit hoofde van art. 15 lid 2 EVRM.

Buiten kijf staat dat in Afghanistan het Talibanregime leidt tot discriminerende maatregelen die deze mate van ernst zonder meer bereiken, zowel vanwege de intensiteit ervan als vanwege de gevolgen ervan voor de betrokken vrouwen. Sommige maatregelen vormen zelf al meteen vervolgingsdaden in de zin van de richtlijn, zoals het gedwongen huwelijk, dat in strijd is met art. 4 EVRM, en gendergerelateerd en huiselijk geweld, dat in strijd is met art. 3 EVRM. Ook de overige maatregelen leiden wegens het cumulatieve effect en door de systematische en doelbewuste toepassing tot een flagrante en onverbiddelijke ontkenning van de met de menselijke waardigheid verband houdende grondrechten van Afghaanse vrouwen en dit wegens hun geslacht. Volgens het HvJ EU zijn ze erop gericht een maatschappelijke organisatie tot stand te brengen die is gebaseerd op een systeem van segregatie en onderdrukking, waarbij vrouwen worden uitgesloten van de civiele maatschappij en hun het recht wordt ontnomen om in hun land van herkomst een waardig dagelijks leven te leiden. Gelet op die omstandigheid zijn de bevoegde nationale autoriteiten niet verplicht om in het kader van de individuele beoordeling van een verzoek om internationale bescherming ook andere elementen dan het geslacht en de nationaliteit van een asielzoekster in aanmerking te nemen die kenmerkend zijn voor haar persoonlijke situatie.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:828

Zaaknummer: C-608/22 en C609/22

Wetsartikelen: EVRM art. 3, EVRM art. 4, EVRM art. 15 lid 2, CEDAW art. 3, CEDAW art. 5, CEDAW art. 7, CEDAW art. 10, CEDAW art. 16, Verdrag van Istanboel art. 1, Verdrag van Istanboel art. 3, Verdrag van Istanboel art. 4 lid 2, Verdrag van Istanboel art. 6o lid 1, Hv art. 1, Hv art. 21 lid 1, Rl. 2011/95/EU art. 2 (d) en (e), Rl. 2011/95/EU art. 4 lid 3, Rl. 2011/95/EU art. 9 lid 1 (b) en Rl. 2011/95/EU art. 9 lid 2

RECHTSPRAAK

Energotehnica, HvJ EU 26 september 2024, zaak C-792/22

Een elektricien is overleden als gevolg van elektrocutie op het werk. Hierna zijn zowel bestuursrechtelijke als strafrechtelijke procedures gestart, waarbij de strafrechter gebonden is aan de kwalificatie van een ongeval als arbeidsongeval. Het is in een dergelijk geval volgens het HvJ EU noodzakelijk dat nabestaanden die zich civielrechtelijk partij zouden kunnen stellen in de strafzaak de mogelijkheid krijgen om in de bestuursrechtelijke procedure te worden gehoord, zodat zij daarin hun standpunt over de kwalificatie als arbeidsongeval naar voren kunnen brengen. Gebeurt dat niet, dan is dat niet verenigbaar met art. 47 Hv.

In 2017 is een elektricien in dienst van Energotehnica op het werk overleden als gevolg van elektrocutie. Naar aanleiding daarvan is een administratieve onderzoeksprocedure gestart tegen Energotehnica en een strafrechtelijke procedure tegen MG, die belast was met de organisatie van het werk, instructies aan het personeel en het verzekeren van concrete veiligheidsvoorzieningen. In eerste aanleg heeft de bestuursrechter geoordeeld dat geen sprake was van een arbeidsongeval. In verband met de daaraan te verbinden consequenties door de strafrechter zijn prejudiciële vragen gesteld aan het HvJ EU. Voor zover relevant voor het Handvest is in het bijzonder de vraag voorgelegd of het oordeel dat een bestuursrechter heeft gegeven over de kwalificatie van een gebeurtenis als ‘arbeidsongeval’ in het licht van onder meer art. 31 lid 1 en 47 Hv bindend is voor de strafrechter. Daarnaast is de vraag of dat ook zo is als de bestuursrechter de rechthebbenden van het slachtoffer niet de mogelijkheid heeft gegeven om te worden gehoord.

Het Hof heeft eerder geoordeeld dat het bij gebreke aan een Unieregeling over dit onderwerp volgens het beginsel van procedurele autonomie aan de staten is hoe zij omgaan met het gezag van gewijsde. Wel moeten ze daarbij rekening houden met de beginselen van gelijkwaardigheid en doeltreffendheid. Ook moeten de in art. 47 Hv gewaarborgde procedurele rechten worden geëerbiedigd, waaronder het recht om te worden gehoord. Als de

kwalficatieuitspraak van de bestuursrechter inderdaad gezag van gewijsde heeft bij de strafrechter, en dit bepalend is voor de civielrechtelijke aansprakelijkheid voor de aan een beklagde verweten feiten, moeten de betrokkenen daarom inderdaad in staat worden gesteld hun standpunt naar voren te brengen. Dat is anders als zij die mogelijkheid wel hebben gekregen, maar er zelf voor hebben gekozen om er geen gebruik van te maken.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 26-09-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:788

Zaaknummer: C-792/22

Rechters: A. Arabadjiev, L. Bay Larsen, T. von Danwitz, P.G. Xuereb en A. Kumin

Wetsartikelen: 47 Handvest Grondrechten EU en Richtlijn 89/391/EEG

RECHTSPRAAK

**Fabbri e.a. t. San Marino, EHRM (GK) 24 september 2024,
nrs. 6319/21, 6321/21 en 9227/21**

Drie slachtoffers van misdrijven hebben een civiele schadevergoedingsvordering ingediend in het kader van de strafrechtelijke procedure. Nu die procedure voortijdig is beëindigd, zijn de civiele vorderingen niet onderzocht. De Grote Kamer herneemt zijn eerdere rechtspraak over dit onderwerp en formuleert een groot aantal criteria om te onderzoeken of art. 6 EVRM van toepassing is op dit soort civiele vorderingen. Als dat het geval is, zal het nagaan of de beëindiging van een strafzaak het gevolg is van systeemfalen en of er een eigen verantwoordelijkheid is van het individu voor het niet volgen van een alternatief.

Eerste en tweede klagers hebben in 2016 aangifte gedaan tegen N. omdat die hen zou hebben aangevallen. Zij gaven in hun aangifte aan dat zij zich in een eventuele strafzaak civiele partij wilden stellen. Derde klager was beweerdelijk slachtoffer van pesten op school. In 2018 werd in deze zaak een strafrechtelijk onderzoek ingesteld. In 2019 verzocht zijn moeder om zich namens derde klager civiele partij te stellen in een eventuele strafzaak. In geen van beide zaken heeft het strafrechtelijk onderzoek uiteindelijk geleid tot een strafrechtelijke procedure. Doordat er geen stappen meer werden gezet in het onderzoek verstreek namelijk de verjaringstermijn en werden de zaken uiteindelijk geseponeerd.

Voor een Kamer van het EHRM hebben klagers gesteld dat het uitblijven van onderzoekshandelingen en het daardoor verstrijken van de verjaringstermijn in strijd komen met het recht op een eerlijk proces in de zin van art. 6 lid 1 EVRM. De Kamer oordeelde op 18 oktober 2022 met 4 tegen 3 stemmen dat art. 6 lid 1 EVRM inderdaad geschonden was. Op verzoek van de regering van San Marino is de zaak nu in hogere voorziening voorgelegd aan de Grote Kamer.

Het EHRM gaat allereerst in op de vraag of uit art. 6 EVRM een recht kan worden afgeleid om

in het kader van een strafrechtelijke procedure een civielrechtelijke schadevergoedingsvordering in te dienen. De Grote Kamer bevestigt zijn eerdere rechtspraak waaruit blijkt dat dat niet het geval is, maar overweegt ook dat in een ruime meerderheid van Europese staten zo'n voeging wel mogelijk is. Daarnaast wijst het op een aantal aanbevelingen van de Raad van Ministers tot bescherming van de rechten van slachtoffers. In het licht hiervan ziet het EHRM aanleiding om de criteria voor toepasselijkheid van art. 6 EVRM te verduidelijken.

Het EHRM formuleert een aantal vereisten waaraan moet zijn voldaan om onder art. 6 EVRM een recht te laten ontstaan om een civiele vordering in te voegen in een strafprocedure:

het moet gaan om een materieelrechtelijke civielrechtelijke vordering, zoals een schadevergoedingsvordering;

de nationale wetgever moet een slachtoffer een (procedureel) recht hebben toegekend om de civielrechtelijke vordering in een lopende procedure bij de strafrechter in te brengen;

de slachtoffers moeten duidelijk kunnen aantonen dat zij bijzondere waarde toekennen aan het geclaimde materiële civiele recht;

de civiele vordering is (zo nodig formeel) op de correcte manier via de beschikbare nationale procedurele kanalen ingediend;

de civiele vordering is niet ook in een andere, parallel lopende procedure bij een andere rechter ingediend;

de strafrechtelijke procedure is beslissend voor het bepalen van het geclaimde burgerlijke recht, in die zin dat bijvoorbeeld een later oordelende burgerlijke rechter voor de vaststelling van de materiële aanspraak gebonden zou zijn aan het oordeel van de strafrechter.

In het onderhavige geval staat buiten kijf dat de slachtoffers een naar nationaal recht erkende, civielrechtelijke aanspraak konden maken op een schadevergoeding. Ook is duidelijk dat zij een procedurele mogelijkheid hadden om deze aanspraak in te brengen in een lopende strafrechtelijke procedure. Daarvoor kunnen slachtoffers zich naar San Marinees recht formeel civiel partij stellen. De eerste twee klagers hebben tijdens het onderzoek aangegeven dat zij zich het recht voorbehielden om zich civiele partij te stellen zodra de zaak voor de rechter zou komen. Zij hebben echter nooit de daarvoor vereiste formele verklaring ondertekend. Gelet op de geformuleerde eisen is hun klacht over art. 6 lid 1 EVRM volgens een meerderheid van de Grote Kamer dan ook niet-ontvankelijk. Dit is anders voor de derde klager. In zijn geval geldt bovendien dat ook aan de andere voorwaarden voor toepasselijkheid van art. 6 lid 1 EVRM is voldaan, zodat zijn klacht wel ontvankelijk is.

Hoewel het niet verplicht is om een mogelijkheid te hebben om slachtoffers via de

strafrechtelijke procedure te compenseren voor aangedaan leed, is dit zeker een mogelijkheid om ruimte te geven voor het instellen van een civiele schadevergoedingsclaim. Het Hof stelt vast dat het in zijn rechtspraak twee lijnen ontwikkeld heeft als dergelijke gevoegde vorderingen mogelijk zijn, maar uiteindelijk niet tot een beoordeling hebben geleid omdat de strafzaak vroegtijdig is beëindigd. Volgens de eerste lijn onderzoekt het Hof dan alleen of er nog andere procedures toegankelijk zijn om de civiele schadevergoedingsclaim te kunnen indienen. Als dat het geval is, is het recht op toegang tot de rechter niet aangetast. Volgens de tweede lijn onderzoekt het Hof ook nog of de beschikbare civiele remedies voldoen aan de eisen van art. 6 EVRM. Dat laatste doet het vooral in zaken waarin de vertraging of beëindiging van de strafzaak is toe te rekenen aan het handelen van de staat. In die gevallen oordeelt het Hof bovendien vaker dat het recht op toegang tot de rechter is geschonden, ook al staan er nog wel civielrechtelijke rechtsmiddelen open.

De Grote Kamer overweegt nu dat het uitblijven van een beoordeling van een gevoegde civiele vordering in een strafzaak niet als zodanig een schending van het recht op toegang tot de rechter oplevert. Iemands recht op toegang tot de rechter kan in die gevallen namelijk botsen met andermans rechten, zoals het recht op rechtszekerheid. Staten hebben dan een ruime beoordelingsvrijheid om deze rechten tegen elkaar af te wegen. Daarbij kan een rol spelen dat iemand een gevoegde civiele vordering alleen om proceseconomische redenen heeft ingediend (bijvoorbeeld omdat een aparte civiele procedure kostbaarder of complexer is) en of de betrokkene zelf met voldoende snelheid en zorgvuldigheid heeft gehandeld. Het Hof zal dan geen schending vinden als de redenen om de strafzaak te beëindigen op legitieme gronden is gebaseerd en niet willekeurig is, en als de betrokkene vanaf het begin een alternatieve schadevergoedingsmogelijkheid tot zijn beschikking heeft gehad. Alleen in de uitzonderlijke situatie waarin een beëindiging van de strafzaak het gevolg is van een ernstig systeemfalen – bijvoorbeeld het volledig uitblijven van activiteiten bij de autoriteiten – kan het Hof onderzoeken of de klager een toereikend alternatief heeft gehad en of de wezenlijke kern van zijn recht op toegang tot de rechter niet is aangetast.

Zo'n toereikend alternatief bestaat als de betrokkene vanaf het begin of in ieder geval vanaf het moment van beëindiging van de strafzaak een civiele vordering kon indienen. Weliswaar moet die procedure dan zelf aan de eisen van art. 6 EVRM voldoen, maar als dat niet het geval is, moet dat leiden tot een afzonderlijke beoordeling die losstaat van de voegingskwestie.

Als van ernstig systeemfalen kan worden gesproken, zal het Hof onderzoeken of de betrokkene een legitieme verwachting kon hebben dat zijn civiele vordering toch in de strafzaak zou worden beoordeeld, ondanks de beschikbaarheid van civielrechtelijke alternatieven.

In het voorliggende geval is het strafrechtelijk onderzoek al beëindigd voordat er een strafrechtelijke procedure werd ingesteld. Daardoor zijn de civielrechtelijke vorderingen van derde klaagster niet onderzocht door een rechter. Daarbij is niet gebleken van onregelmatigheden of willekeur in de besluitvorming. Wel is duidelijk dat in de relevante periode een groot aantal strafzaken vroegtijdig is beëindigd vanwege een piek in de criminaliteitscijfers. In het onderhavige geval had de toegewezen onderzoeksrechter in ieder geval juridisch gezien de ruimte gehad om de claim van derde klager te onderzoeken om te zien of er gelet op het feitencomplex sprake was van een strafrechtelijk vergrijp. Dat dat niet is gebeurd, is daardoor te wijten aan een ernstig systeemfalen: niet minder dan 800 onderzoeken zijn daardoor voortijdig beëindigd. Dat betekent dat moet worden onderzocht of derde klager te verwijten valt dat hij geen andere wegen heeft bewandeld dan die van voeging. Volgens het Hof had hij al veel eerder in het onderzoek een vordering kunnen instellen; zelfs de voeging heeft hij pas aangevraagd vlak voordat de verjaringstermijn voor het onderzoek zou aflopen. Het niet onderzoeken van zijn vordering door de strafrechter kan de staat dan ook niet worden verweten, ondanks het systeemfalen. Gebleken is ook niet dat derde klager geen andere effectieve mogelijkheden had om een civiele schadevergoedingsvordering in te dienen. Dat is toen niet gebeurd en derde klager heeft dat zelfs nog steeds niet gedaan. De Grote Kamer oordeelt dan ook unaniem dat art. 6 lid 1 EVRM niet is geschonden.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 24-09-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0924JUD000631921

Zaaknummer: 6319/21, 6321/21 en 9227/21

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1

RECHTSPRAAK

García Fernández e.a. t. Commissie en GAR, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-541/22 P

In 2017 kwam de Spaanse Banco Popular in zwaar weer te verkeren en is een afwikkelingsregeling voor deze bank getroffen. Verschillende aandeelhouders en enkele andere belanghebbenden voelen zich door deze regeling benadeeld en hebben ertegen geprocedeerd bij het Gerecht. Hun nietigheidsberoep is ongegrond verklaard. Het HvJ EU bevestigt dit. Voor zover relevant voor het Handvest overweegt het dat de gedeeltelijke vertrouwelijkheid van de regeling en het dossier niet onredelijk is en daarmee niet strijdig met art. 41 Hv. De aandeelhouders konden niet verwachten dat hun eigendomsrechten als zwaarwegendste belangen zouden worden meegewogen; art. 17 Hv is niet geschonden.

Het voorgelegde geschil betreft de afwikkelingsregelingen die zijn getroffen voor Banco Popular Espanol. De Banco Popular stond onder rechtstreeks prudentieel toezicht door de ECB, maar kwam in 2017 in zwaar weer terecht en moest daarop noodliquiditeitssteun aanvragen. De ECB concludeerde in 2017 dat Banco Popular moest worden aangemerkt als een entiteit die faalde of in de nabije toekomst waarschijnlijk zou falen. Er waren op dat moment twee potentiële kopers van de bank, waarvan één op de dag waarop de ECB zijn conclusies presenteerde het bod introk. De dag erna heeft de andere koper, Banco Santander, Banco Popular voor 1 euro gekocht. Een afwikkelingsraad heeft op die dag ook een afwikkelingsregeling voor Banco Popular vastgesteld. Tegen deze afwikkelingsregeling hebben rekwiranten (onder meer aandeelhouders van de bank) geprocedeerd met een nietigheidsberoep bij het Gerecht. Het Gerecht heeft dit beroep verworpen, waarop de rekwiranten een hogere voorziening bij het HvJ EU hebben verzocht.

Voor zover relevant voor het Handvest stellen rekwiranten allereerst dat zij onvoldoende toegang hebben gekregen tot het dossier. Het HvJ EU benadrukt dat de instellingen zich

hebben te houden aan het beginsel van behoorlijk bestuur van art. 41 Hv, dat in lid 2 (b) het recht waarborgt om inzage te krijgen in het hem betreffende dossier, met inachtneming van het gerechtvaardigde belang van de vertrouwelijkheid en het beroeps- en het zakengeheim. Ook vergt art. 47 Hv dat een belanghebbende kennis kan nemen van de gronden waarop het tegen hem genomen besluit is gebaseerd. De verplichting tot eerbiediging van het zakengeheim mag de motiveringsplicht niet uithollen. In dit geval heeft het Gerecht onweersproken geoordeeld dat de gegevens die waren weggelaten in de niet-vertrouwelijke versies van de litigieuze documenten, niet relevant waren voor de beslechting van het geding. Uit art. 17 Hv – de enige hier relevante bepaling nu het eveneens ingeroepen art. 1 EP EVRM niet van toepassing is – kan niet zo worden uitgelegd dat daaruit verdergaande rechten op toegang tot documenten kunnen worden afgeleid. Het Gerecht heeft dan ook terecht geoordeeld rekwiranten geen recht hadden op toegang tot de volledige versies van de litigieuze afwikkelingsregeling en andere documenten. Dit gedeelte van het middel is dan ook ongegrond.

Een tweede voor het Handvest relevant middel houdt in dat het Gerecht een onvolledige of onjuiste afweging heeft gemaakt tussen de belangen van de aandeelhouders en de schuldeisers en het algemeen belang. Het HvJ EU overweegt dat de toepasselijke GAM-verordening niet vereist dat specifiek een afweging wordt gemaakt tussen het algemeen belang om de entiteit af te wikkelen en de particuliere belangen van de aandeelhouders. Ook art. 17 Hv en art. 52 lid 1 Hv dwingen daar niet toe. Weliswaar moet rekening worden gehouden met de door de maatregel aangetaste grondrechten, maar de echten van aandeelhouders en schuldeisers echter niet de enige rechten waarmee in de context van de afwikkeling rekening moet worden gehouden. Op dit punt is het middel dan ook ongegrond.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:820

Zaaknummer: C-541/22 P

Wetsartikelen: EVRM art. 1 EP, VWEU art. 296, Hv art. 17, Hv art. 41, Hv art. 47, Hv art. 51 lid 1, Hv art. 51 lid 2, Hv art. 51 lid 3, Vo. 806/2014 art. 14, Vo. 806/2014 art. 18 lid 1, Vo. 806/2014 art. 20 en Vo. 806/2014 art. 88-91

RECHTSPRAAK

Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-621/22

De Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond (KNLTB) heeft persoonsgegevens van de leden van aangesloten tennisverenigingen doorgegeven aan zijn sponsors (TennisDirect en de Nederlandse Loterij Organisatie NLO), zodat deze ze konden gebruiken voor marketingdoeleinden. De AP heeft in dit verband een boete opgelegd. Het HvJ EU benadrukt dat marketingdoeleinden een gerechtvaardigd belang kunnen vormen. Wel moet de nationale rechter nagaan of de leden van de tennisverenigingen redelijkerwijs konden verwachten dat hun gegevens zouden worden doorgegeven. Ook moet worden onderzocht of de belangen van de leden bij persoonsgegevensbescherming (en bescherming tegen gokverslaving) zwaarder wegen dan de commerciële belangen.

De KNLTB is een sportbond waarbij verschillende tennisverenigingen en hun leden zijn aangesloten. In 2018 heeft de KNLTB persoonsgegevens van zijn leden meegedeeld aan twee van zijn sponsors, namelijk TennisDirect (een bedrijf dat sportartikelen verkoopt) en de Nederlandse Loterij Organisatie. Daarbij ging het bij TennisDirect om de namen, adressen en woonplaatsen voor het verzenden van een kortingsflyer en bij NLO bovendien om de geboortedata, de telefoonnummers, de mobiele telefoonnummers en de e-mailadressen ten behoeve van een belactie. Hiervoor kreeg de KNLTB een vergoeding. TennisDirect en de NLO hebben op hun beurt de gegevens doorgegeven aan respectievelijk PostNL en de ingezette callcenters. De AP heeft geoordeeld dat de KNLTB hierdoor in strijd heeft gehandeld met de AVG en heeft een boete opgelegd van 525.000 euro. Hiertegen procedeert KNLTB. In verband met deze procedure zijn prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

In dit geval is uit het dossier gebleken dat de leden van de KNLTB geen toestemming hebben gegeven aan de KNLTB om tegen betaling hun persoonsgegevens te verstrekken aan

TennisDirect en de NLO. Dit is alleen aanvaardbaar als aan de drie cumulatieve eisen van art. 6 lid 1, eerste alinea, onder f van de AVG is voldaan. De eerste eis betreft het bestaan van een gerechtvaardigd belang. Een breed scala aan belangen kan door deze eis worden gedekt, waaronder het doel van direct marketing. Wel moet de verwerkingsverantwoordelijke de betrokken persoon op het moment waarop persoonsgegevens bij hem worden verzameld, meedelen welke gerechtvaardigde belangen worden nagestreefd. De tweede eis betreft een subsidiariteitseis en een verplichting om te streven naar minimale gegevensverwerking, terwijl de derde eis een proportionaliteitseis omvat en een belangenafweging vergt. Daarbij weegt de persoonsgegevensbescherming vooral zwaar als mensen een bepaalde verwerking redelijkerwijs niet kunnen verwachten.

Het staat aan de nationale rechter om dit voor het onderhavige geval te beoordelen, maar het HvJ EU wijst er wel al op dat een commercieel belang, waaronder marketingdoeleinden, kunnen worden aangemerkt als een gerechtvaardigd belang. De rechter moet verder in het bijzonder nagaan of de KNLTB het nodige gedaan heeft om de leden vooraf in kennis te stellen van de gegevensverzameling en voorgenomen doorgifte, en hun te vragen of zij willen dat die persoonsgegevens aan derden worden doorgegeven. Tot slot moet bij de afweging bijzonder belang worden gehecht aan de vraag of de leden van tennisverenigingen, op het moment waarop hun persoonsgegevens werden verzameld omdat zij lid wilden worden van een tennisvereniging, redelijkerwijs konden verwachten dat die gegevens tegen betaling aan derden zouden worden verstrekt, dus aan de sponsors van de KNLTB, met het oog op reclame en marketing. Bijzondere aarzelingen heeft het HvJ EU bovendien als het gaat om de NLO, die weliswaar rechtmatig reclame maakt, maar waarvan de activiteiten toch nadelige gevolgen kunnen hebben, zoals de risico's van de ontwikkeling van gokverslaving.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:857

Zaaknummer: C-621/22

Wetsartikelen: Hv art. 8, Vo 2016/679 art. 5 lid 1 (a) en Vo 2016/679 art. 6 lid 1 eerste alinea (f)

RECHTSPRAAK

Mirin, HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-4/23

A. is bij geboorte in Roemenië geregistreerd als vrouw. Later heeft hij door naturalisatie in het VK de Britse nationaliteit gekregen. Snel daarna heeft hij zijn naam laten veranderen naar een mannelijke en in 2020 heeft hij een Gender Identity Certificate verkregen. In Roemenië is dit niet meteen erkend, maar moest hij voor aanpassing van zijn geboorteakte een nieuwe procedure voeren. Dit levert een belemmering op voor het vrij reizen (art. 21 VWEU, art. 45 Hv), nu zo'n extra formaliteit ernstige ongemakken kan veroorzaken. Daarvoor is geen overtuigende rechtvaardiging geboden. Bovendien is de eis strijdig met art. 8 EVRM.

M.-A. A. is in 1992 bij geboorte in Roemenië geregistreerd als vrouw. In 2008 is hij met zijn ouders verhuisd naar het VK, waar hij in 2016 door naturalisatie de Britse nationaliteit heeft verkregen. In 2017 heeft hij daar zijn voornaam en aanspreektitel naar een mannelijke veranderd. Ook heeft hij bepaalde documenten, zoals zijn rijbewijs en paspoort, laten wijzigen en op zijn nieuwe naam laten zetten. In 2020 heeft hij een Gender Identity Certificate verkregen: een akte waarin zijn genderidentiteit als man wordt bevestigd. In 2021 heeft hij op basis hiervan de burgerlijke stand in Roemenië verzocht zijn geboorteakte te laten wijzigen. Dit is afgewezen omdat dit in Roemenië pas mogelijk is nadat de wijziging is goedgekeurd bij definitieve rechterlijke beslissing. Daarop heeft M.-A. A. de verwijzende rechter verzocht om deze goedkeuring te verlenen. Volgens de rechter hangt de beoordeling van dit verzoek af van een uitleg van EU-recht. Om die reden heeft hij prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

De centrale vraag is daarbij of art. 20 en 21 lid 1 VWEU en art. 7 en 45 Hv zich ertegen verzetten dat in een situatie als de onderhavige, waarin in een lidstaat een geslachtswijziging al is erkend, in een andere lidstaat voor die erkenning alsnog wordt gevraagd om een rechterlijke goedkeuring. Het HvJ EU wijst erop dat het eerder al heeft geoordeeld dat het niet erkennen van een naamswijziging een belemmering kan vormen voor de uitoefening van het

in art. 21 VWEU neergelegde recht op vrij verkeer. Een discrepantie tussen de namen waarmee iemand wordt aangeduid kan immers leiden tot verwarring en ongemakken. Een soortgelijke belemmering kan voortvloeien uit het niet erkennen van een wijziging van iemands genderidentiteit. Ook daarbij kan niet-erkenning ernstige ongemakken van administratieve, professionele en persoonlijke aard veroorzaken. Het vereiste van een nieuwe rechterlijke goedkeuring voor erkenning van een in een andere lidstaat al aanvaarde geslachtsverandering levert dan ook een beperking van het recht van vrij verkeer en verblijf op, in strijd met art. 45 lid 1 Hv.

Voor zo'n beperking moet een objectieve rechtvaardiging bestaan die in overeenstemming is met en evenredig is aan een legitiem doel. In dit geval is geen duidelijkheid gegeven over de nagestreefde doelstellingen. Bovendien moet het Handvest blijkens art. 52 lid 3 Hv worden uitgelegd in overeenstemming met het EVRM en de EHRM-rechtspraak over art. 8 EVRM. Deze rechtspraak beschermt iemands seksuele identiteit, waartoe ook het recht van transseksuelen op persoonlijke ontplooiing en lichamelijke en geestelijke integriteit, alsmede op eerbiediging en erkenning van hun seksuele identiteit behoort. Staten hebben maar een beperkte beoordelingsmarge op dit gebied en moeten voorzien in een duidelijke en voorzienbare procedure voor juridische erkenning van iemands genderidentiteit. Ook heeft het EHRM de in Roemenië bestaande regeling al eerder onverenigbaar geacht met art. 8 EVRM. Deze procedure kan evenmin een geschikt en evenredig middel vormen als het gaat om beperking van art. 21 VWEU en art. 45 Hv, gelezen in het licht van art. 7 Hv.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:845

Zaaknummer: C-4/23

Wetsartikelen: EVRM art. 8, VWEU art. 20, VWEU art. 21, Hv art. 7, Hv art. 45 en Hv art. 52 lid 3

RECHTSPRAAK

**Missaoui en Akhandaf t. België, EHRM 3 september 2024
(ontv.besl.), nr. 54795/21**

Missaoui en Akhandaf werd de toegang geweigerd tot een gemeentelijk openbaar zwembad omdat zij een burkini droegen. Zij hebben hierover geprocedeerd, maar in eerste aanleg en hoger beroep werd hun beroep afgewezen. Na advies van een cassatieadvocaat besloten zij geen cassatie in te stellen. Het EHRM oordeelt dat zij daardoor ten onrechte het cassatieberoep als rechtsmiddel onbenut hebben gelaten. Er was namelijk geen reden om aan te nemen dat dit beroep gedoemd was te mislukken. Dat een advocaat anders heeft geadviseerd, doet daaraan niet af. De zaak is dan ook niet-ontvankelijk wegens niet-uitputting van rechtsmiddelen (art. 35 lid 1 EVRM).

In 2017 wilden klagsters gaan zwemmen in een gemeentelijk openbaar zwembad. Op basis van een gemeentelijke verordening werd hen de toegang geweigerd omdat ze een burkini droegen: een zwempak dat het gehele lichaam en het haar bedekt. Klagsters hebben tegen deze weigering geprocedeerd omdat zij vinden dat het tot discriminatie op basis van godsdienst leidt, maar hun beroep is in eerste aanleg en in hoger beroep afgewezen. Klagsters hebben daarop juridisch advies ingewonnen over de vraag of het zinvol zou zijn om een cassatieberoep in te stellen. Hoewel de geconsulteerde cassatieadvocaat toegaf dat de uitspraak in hoger beroep voor enige kritiek vatbaar was, adviseerde hij negatief, waarop klagsters naar het EHRM zijn gestapt.

Voor het EHRM hebben klagsters gesteld dat art. 9 jo. 14 EVRM zijn geschonden. Een preliminaire vraag is echter of zij terecht hebben geconcludeerd dat het Hof van Cassatie in hun geval geen uit te putten nationaal rechtsmiddel was in de zin van art. 35 lid 1 EVRM. Zij hebben erkend dat er geen formele belemmeringen waren voor het instellen van een cassatieberoep. Weliswaar kan het Hof zich voorstellen dat klagsters veel gewicht hebben

toegekend aan het advies van een cassatieadvocaat, maar hoe gerenommeerd een advocaat ook is, diens opinie vormt geen rechterlijke uitspraak of juridisch belemmering. Ook kan uit zo'n negatief advies niet automatisch worden afgeleid dat een cassatieberoep gedoemd is te mislukken ('bound to fail') in de zin van de rechtspraak van het EHRM. Ook verder zijn er geen feiten en omstandigheden aangevoerd waaruit blijkt dat het volstrekt zinloos zou zijn om het Hof van Cassatie de zaak te laten beoordelen. Daarbij acht het EHRM van bijzonder belang dat het Hof van Cassatie zich niet eerder over het dragen van een burkini in een openbaar zwembad heeft uitgesproken, terwijl er wel tegenstrijdige rechtspraak was van lagere rechters en het Hof van Cassatie onder meer tot taak heeft om verdere rechtspraakontwikkelingen te bepalen.

Dit betekent dat klagsters ten onrechte geen gebruik hebben gemaakt van het cassatieberoep als nationaal rechtsmiddel, zodat de klacht niet ontvankelijk is omdat niet is voldaan aan de eisen van art. 35 lid 1 EVRM.

Instantie: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Datum uitspraak: 03-09-2024

ECLI: ECLI:CE:ECHR:2024:0903DECoo5479521

Zaaknummer: 54795/21

Wetsartikelen: EVRM art. 9, EVRM art. 14 en EVRM art. 35 lid 1

RECHTSPRAAK

Nederlandse Orde van Advocaten e.a. t. Raad, Gerecht 2 oktober 2024, zaak T-797/22

In verband met het EU-sanctiepakket tegen Rusland na de invasie in Oekraïne is een verbod opgelegd op juridische dienstverlening in niet-contentieuze zin. Verschillende ordes van advocaten hebben daartegen een nietigheidsberoep ingesteld omdat de rechten van advocaten hierdoor zouden worden geschonden. Het Gerecht oordeelt dat er geen recht op bijstand door een advocaat bestaat buiten de contentieuze procedure. Het verbod valt daardoor buiten het toepassingsbereik van art. 7 en 47 Hv. Evenmin levert het verbod een schending op van het beroepsgeheim van advocaten of van andere rechtsstatelijke beginselen zoals rechtszekerheid en proportionaliteit.

In maart 2014 heeft Rusland de Krim en de stad Sebastopol in Oekraïne illegaal geannexeerd. In reactie hierop heeft de EU beperkende maatregelen ingevoerd met betrekking tot acties die de territoriale integriteit, soevereiniteit en onafhankelijkheid van Oekraïne ondermijnen of bedreigen. Daarbij zijn in 2014 onder meer beperkende maatregelen ingevoerd op het gebied van toegang tot kapitaalmarkten, defensie, goederen voor tweërlei gebruik en gevoelige technologieën, ook in de energiesector. In 2022 zijn deze maatregelen vanwege de invasie van Rusland in het oosten van Oekraïne nog verzaamd door het aannemen van sanctiepakketten. Daarbij is ook een verbod opgenomen op het verlenen van diensten op het gebied van juridisch advies aan de regering van Rusland of in Rusland gevestigde rechtspersonen, entiteiten of lichamen. Daarbij gaat het alleen om juridisch advies in niet-contentieuze zin. Het bijstaan van rechtspersonen of regeringsfunctionarissen in contentieuze procedures wordt niet door het verbod gedekt.

Verzoekers zijn ordes van advocaten en Belgische advocaten. Zij hebben een beroep tot nietigverklaring ingediend tegen deze specifieke verbodsbepalingen uit het sanctiepakket. Daarbij stellen zij allereerst dat de verbodsbepalingen in strijd zijn met art. 7 en 47 Hv.

Volgens hen tasten zij het beroepsgeheim van de advocaat aan en het recht van eenieder om zich tot een advocaat te wenden voor het verkrijgen van juridisch advies, zelfs buiten de taak om een cliënt in rechte te vertegenwoordigen.

Het Gerecht stelt voorop dat art. 7 en 47 Hv blijkens art. 52 lid 3 Hv moeten worden gelezen in overeenstemming met de art. 8 en 6 lid 1 EVRM, waarmee minimumbescherming wordt geboden. Het in art. 2 VEU neergelegde beginsel van de rechtsstaat vereist verder dat alle natuurlijke en rechtspersonen van de Unie vrije toegang hebben tot het Unierecht en dat justitiabelen ondubbelzinnig hun rechten en verplichtingen kunnen kennen. Art. 47 Hv bepaalt in dit verband specifiek dat iedereen de mogelijkheid moet hebben zich te laten adviseren, verdedigen en vertegenwoordigen. Dit recht omvat onder meer de rechten van de verdediging, het beginsel van wapengelijkheid, het recht op toegang tot de rechter en het recht op toegang tot een advocaat in zowel burgerlijke als strafrechtelijke zaken.

Advocaten hebben in dit verband een fundamentele taak, maar die strekt zich alleen uit tot het bijdragen aan de goede werking van de rechtspleging en de bescherming en de verdediging van de belangen van de cliënt. Het gaat er dus vooral om te faciliteren dat de eigenlijke rechtszoekende zijn art. 47-rechten doeltreffend kan uitoefenen.

Aanvullend hierop kan uit art. 7 Hv de bescherming van het beroepsgeheim van de advocaat worden afgeleid. Deze bescherming strekt zich blijkens de EHRM-rechtspraak ook uit tot juridisch advies in algemene zin, dus los van het bestaan van een geschil. Daarmee heeft deze bepaling een andere, ruimere draagwijdte dan het in art. 47 Hv neergelegde recht. Toch kan ook uit de rechtspraak niet worden afgeleid dat uit het samenstel van art. 7 of 47 of uit elk van deze bepalingen afzonderlijk een grondrecht kan worden afgeleid op toegang tot een advocaat en op advies buiten een actuele of waarschijnlijke contentieuze context. Een dergelijk recht kan ook niet worden afgeleid uit de constitutionele tradities die de lidstaten gemeen hebben in de zin van art. 6 lid 3 VEU.

In het onderhavige geval verbiedt de litigieuze bepaling alleen het direct of indirect verlenen van diensten op het gebied van juridisch advies aan de Russische regering en aan in Rusland gevestigde rechtspersonen, entiteiten en lichamen. Diensten op het gebied van juridisch advies die in het kader van een gerechtelijke, administratieve of arbitrageprocedure worden verricht, vallen dus niet onder dit verbod. Daarmee betreft het verbod activiteiten die niet binnen de werkingssfeer vallen van art. 47 Hv. Bovendien vormt het geen inmenging in een door art. 7 Hv gewaarborgd recht omdat dat artikel geen recht op toegang tot een advocaat garandeert, noch in gerechtelijke procedures, noch in een niet-contentieuze context. Het Gerecht wijst het middel dat op de schending van dit recht betrekking heeft dan ook af.

Verzoekers hebben in de tweede plaats aangevoerd dat het verbod in strijd is met het beroepsgeheim van de advocaat, zoals dat tot uitdrukking komt in art. 7 Hv. Ook voor dit Handvestrecht geldt dat het in het licht van art. 52 lid 3 moet worden uitgelegd in overeenstemming met de EHRM-rechtspraak over art. 8 EVRM. Het HvJ EU heeft eerder al geoordeeld dat een meldingsplicht voor advocaten over hun identiteit en het bestaan van een adviesconstructie, zonder instemming van hun cliënten, een inmenging vormt in art. 7 Hv. De onderhavige verordening is zo ingericht dat in nauw omschreven omstandigheden de bevoegde autoriteiten hun toestemming kunnen geven voor juridische dienstverlening, met name als die noodzakelijk is voor de afstoting of liquidatie van bedrijfsactiviteiten in Rusland. Deze bepalingen verplichten er niet toe om informatie te delen die onder het beroepsgeheim valt en leveren niet als zodanig een inmenging op in art. 7 Hv.

Zelfs als zou worden aangenomen dat wél sprake is van zo'n inmenging, dan nog maakt art. 52 lid 1 Hv bepaalde beperkingen mogelijk. Het verbod is in dit geval duidelijk bij wet gesteld. Het doet geen afbreuk aan de wezenlijke inhoud van het in art. 7 Hv verankerde recht op eerbiediging van de communicatie tussen advocaten en hun cliënten. De maatregelen zijn gericht op het algemeen belang van het in stand houden van de vrede en internationale veiligheid (art. 21 VEU). Ze bevatten een aantal uitzonderingsbepalingen en vrijstellingsmogelijkheden die de draagwijdte afzwakken. Daardoor is ervoor gezorgd dat ze niet verder gaan dan noodzakelijk om de doelstellingen doeltreffend te bereiken en tegelijkertijd de evenredigheid te waarborgen. Ook dit middel wijst het Gerecht daarom af.

In de derde plaats is gesteld dat het verbod inbreuk maakt op de onafhankelijkheid van de advocaat, zoals beschermd door art. 47 Hv en art. 2 VEU. Het Gerecht benadrukt dat deze onafhankelijkheid blijkens de rechtspraak van het HvJ EU inderdaad wordt gegarandeerd en dat deze van bijzonder belang is voor de rechtspleging en voor de bescherming van de rechten van de cliënt op een doeltreffende voorziening in rechte. Dit recht is echter specifiek erkend in relatie tot gerechtelijke procedures. Weliswaar kan het belang van onafhankelijkheid zich ook uitstrekken tot juridisch advieswerk, maar uit art. 47 Hv kan niet worden afgeleid dat de door die bepaling beschermde rechten zich daartoe uitstrekken. Zelfs als dat wel zo zou zijn, geldt bovendien dat ook hier kan worden aangenomen dat het verbod op juridische dienstverlening voldoende gerechtvaardigd is. Op grond van diezelfde redenering geldt evenmin dat andere beginselen van de rechtsstaat worden aangetast, zoals het beginsel van rechtszekerheid en toegang tot de rechter. Ook dit middel wordt dus afgewezen.

Instantie: Gerecht van Eerste Aanleg EG

Datum uitspraak: 02-10-2024

ECLI: ECLI:EU:T:2024:670

Zaaknummer: T-797/22

Wetsartikelen: EVRM art. 6 lid 1, EVRM art. 8, VEU art. 2, VEU art. 6 lid 3, VEU art. 21, Hv art. 7, Hv art. 47, Hv art. 52 lid 1 en Hv art. 52 lid 3

RECHTSPRAAK

**Puigdemont i Casamajó en Comín i Oliveres t. Parlement,
HvJ EU 26 september 2024, zaak C-600/22 P**

Carles Puigdemont i Casamajó en Antoni Comín i Oliveres zijn actieve vertegenwoordigers van de Catalaanse afscheidsbeweging. Zij hebben zich in 2019 verkiesbaar gesteld voor het Europees Parlement en hun lijst heeft twee zetels behaald. De twee stonden echter niet op de lijst met verkozen Europarlementariërs die de Spaanse autoriteiten aan het Europees Parlement hebben overgelegd en zij konden dan ook geen lid worden. Het HvJ EU oordeelt dat de erkenning van de nationale uitslagenlijst geen voor beroep vatbare beslissing is, nu deze geen rechtsgevolgen heeft. Art. 39 lid 2 Hv wordt daardoor niet geschonden.

Carles Puigdemont i Casamajó en Antoni Comín i Oliveres zijn actieve vertegenwoordigers van de Catalaanse afscheidsbeweging. In 2017 hebben zij een niet-erkend referendum over zelfbeschikking georganiseerd, waarna een strafprocedure tegen hen is ingesteld wegens opruiing en verduistering van overheidsmiddelen. In 2019 hebben zij zich verkiesbaar gesteld voor het Europees Parlement (EP). In de EP-verkiezingen behaalden zij twee zetels. Vervolgens heeft de voorzitter van het Europees Parlement echter geweigerd te erkennen dat zij de hoedanigheid van EP-lid hadden, nu de twee niet op de officiële uitslagenlijst stonden die de Spaanse autoriteiten aan het EP zijn overgelegd. Zij zijn dan ook niet toegelaten tot het ontvangstprogramma voor het EP en hebben geen tijdelijke accreditatie gekregen. Zij hebben hierover geprocedeerd bij het Gerecht, maar dat heeft hun beroepen niet-ontvankelijk verklaard omdat het besluit waartegen zij opkwamen geen verandering bracht in hun rechtspositie. Het HvJ EU is nu gevraagd om de kwestie in hogere voorziening te beoordelen.

Volgens klagers is de door het Gerecht gegeven beoordeling in strijd met art. 47 Hv. Het HvJ EU benadrukt dat het EP alleen 'nota kan nemen' van de uitslagen van de verkiezingen zoals die officieel door de lidstaten bekend zijn gemaakt. Ook als blijkt dat de uitslagenlijst fouten of

omissies bevat, is het EP eraan gebonden; het controleren ervan is een taak van de lidstaten. In het door het Unierecht ingevoerde volledige stelsel van rechtsmiddelen is het uitvoeren van een toetsing van de nationale uitslaglijst uitsluitend aan de nationale rechter, die in voorkomend geval wel een prejudiciële vraag aan het HvJ EU kan voorleggen. Volgens het HvJ EU heeft het Gerecht in dit geval dan ook terecht geoordeeld dat het EP geen besluit met rechtsgevolgen voor de rekwiranten heeft genomen. Dit levert geen strijd op met art. 39 lid 2 Hv en is ook anderszins niet onrechtmatig.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 26-09-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:803

Zaaknummer: C-600/22 P

Wetsartikelen: VWEU art. 263, Hv art. 39 lid 2 en Hv art. 47

RECHTSPRAAK

**Schrems (Communication de données au grand public), HvJ
EU 4 oktober 2024, zaak C-446/21**

Schrems heeft tijdens een openbaar rondetafelgesprek in Wenen, dat ook werd gestreamd, geopenbaard dat hij homoseksueel was. Op zijn Facebookpagina heeft hij dat nooit vermeld. Toch krijgt hij gepersonaliseerde reclame voor websites voor homoseksuelen, vooral doordat Facebook via diverse plug-ins bij derden informatie verzamelt over het kijk- en klikgedrag van Schrems zelf en van Facebookvrienden. Het HvJ EU oordeelt dat de werkwijze van Facebook in strijd is met het beginsel van minimale gegevensverwerking. De verwerking van openbaar gemaakte gevoelige gegevens als homoseksualiteit kan toelaatbaar zijn, maar de verwerking van andere gegevens die buiten het platform zijn verkregen is dat niet.

Deze zaak heeft betrekking op gegevensverwerking door Facebook, dat in Europa wordt beheerd door Meta Platforms Ireland. Gebruikers hebben meerdere functionaliteiten om inzicht te krijgen in gegevens die het platform opslaat en om deze te controleren.

Meta gebruikt onder meer sociale plug-ins die door exploitanten van websites van derden op hun pagina's worden ingevoegd, zoals de 'vind ik leuk'-knop. Iedere keer wanneer een pagina met deze knop wordt geraadpleegd, en ook zonder dat iemand erop klikt, worden onder meer cookies en de URL van de pagina doorgegeven aan Meta. Op webpagina's kunnen verder zogenaamde pixels worden opgenomen om informatie te verzamelen over de bezoekers van een website, zoals over het aantal mensen dat een reclame op Facebook heeft gezien en daarna de website van de exploitant van die reclame heeft geraadpleegd.

Verzoeker in het hoofdgeding, Schrems, heeft een aantal internetpagina's en pagina's bestemd voor een homoseksueel publiek bezocht waar dergelijke sociale plug-ins en pixels op staan.

Hetzelfde geldt voor zijn Facebookvrienden. Via deze geïntegreerde technologieën kon Meta Platforms Ireland het internetgedrag van Schrems volgen. Daardoor kon Meta informatie verzamelen over de belangstelling van Schrems voor bepaalde gevoelige onderwerpen, bijvoorbeeld gezondheid, seksuele geaardheid, etnische groepen en politieke partijen. Daardoor kon Meta reclame tot hem te richten die op een dergelijke seksuele geaardheid of een dergelijke politieke overtuiging is toegespitst. Meta wist daarbij onder meer dat Schrems homoseksueel is, terwijl hij die geaardheid nooit op Facebook heeft vermeld. Wel heeft hij die geaardheid naar buiten gebracht tijdens een openbaar rondetafelgesprek in Wenen, dat toegankelijk was voor publiek en gestreamd werd, en waarvan onder meer een YouTube-video is gemaakt.

Schrems heeft voor het verzamelen van de verschillende gegevens door Meta geen toestemming gegeven en heeft de privacyvoorwaarden op Facebook zo stringent mogelijk ingesteld. Hij vindt dat de door Meta gehanteerde werkwijze in strijd is met de AVG en procedeert hierover. In het kader van deze procedure zijn vragen opgekomen die de verwijzende rechter aan het HvJ EU heeft voorgelegd.

Het HvJ EU stelt voorop dat de dataverzameling en -verwerking door Facebook bijzonder omvangrijk is. Deze kan een potentieel onbeperkt aantal gegevens betreffen en heeft ingrijpende gevolgen voor de gebruikers. Hun onlineactiviteiten worden grotendeels of zelfs bijna helemaal door Meta gevolgd, hetgeen mensen het gevoel kan geven dat hun privéleven voortdurend in de gaten wordt gehouden. Er is dan ook sprake van een ernstige inmenging in het privéleven en de bescherming van persoonsgegevens zoals gewaarborgd door art. 7 en 8 Hv. Die inmenging lijkt niet redelijk gerechtvaardigd in het licht van de doelstelling om de verspreiding van gerichte reclame mogelijk te maken. Hoe dan ook lijkt het ongedifferentieerde gebruik van alle persoonsgegevens die in het bezit zijn van een socialmediaplatform voor reclamedoeleinden, ongeacht de gevoeligheid van deze gegevens, geen evenredige inmenging in de door de AVG aan de gebruikers van dat platform gewaarborgde rechten. Het beginsel van minimale gegevensverwerking verzet zich ertegen dat alle persoonsgegevens die zijn verkregen en verzameld, zowel op het platform als daarbuiten, worden samengevoegd, geanalyseerd en verwerkt met het oog op gerichte reclame, zonder enige beperking in de tijd en zonder onderscheid naar de aard van die gegevens.

Specifiek voor de seksuele geaardheid van Schrems geldt dat het gaat om bijzonder gevoelige persoonsgegevens. Die mogen niet worden verwerkt, tenzij de verwerking is toegestaan in specifieke gevallen die in de AVG worden vermeld. Art. 9 lid 1 AVG verbiedt verwerking van gegevens over met name seksuele geaardheid principieel. Al voorziet het tweede lid in een aantal uitzonderingen, die moeten restrictief worden uitgelegd. In dit geval heeft Schrems een verklaring over zijn seksuele geaardheid afgelegd tijdens een openbare bijeenkomst die

bovendien werd gestreamd; daarvan is een podcast en een video op een YouTube kanaal gemaakt. Daardoor kan niet worden uitgesloten dat het hier gaat om de situatie van art. 9 lid 2 (e) AVG, namelijk die waarin de betrokkene zijn geaardheid met volledige kennis van zaken kennelijk openbaar heeft gemaakt. Daarmee kan echter nog niet worden gezegd dat ook andere persoonsgegevens betreffende de seksuele geaardheid van die persoon mogen worden verwerkt. Met het enkele openbaarmaken is geen toestemming verleend voor het verwerken van persoonsgegevens die zijn verkregen uit apps en websites van derden, met als doel hem gepersonaliseerde reclame aan te bieden.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:834

Zaaknummer: C-446/21

Wetsartikelen: Hv art. 7, Hv art. 8 lid 1, Vo. 2016/679 art. 5 lid 1 (b) en (c), Vo. 2016/679 art. 9 lid 1 en Vo. 2016/679 art. 9 lid 2

RECHTSPRAAK

Bezirkshauptmannschaft Landeck (Tentative d'accès aux données personnelles stockées sur un téléphone portable), HvJ EU 4 oktober 2024, zaak C-548/21

Na het vinden van softdrugs in een pakketje is de mobiele telefoon van de geadresseerde in beslag genomen. De politie heeft zonder succes geprobeerd toegang tot de telefoon te krijgen om de gegevens te bestuderen, zonder voorafgaande toestemming van een rechter. Het HvJ EU besluit dat richtlijn 2016/680 ook van toepassing is op mislukte pogingen tot gegevensverzameling. Die verzameling is ook mogelijk als het niet gaat om ernstige criminaliteit, maar dan moet wel een zorgvuldige belangenafweging worden uitgevoerd. Een onafhankelijk orgaan moet toestemming geven op basis van een noodzakelijkheidstoets en de betrokkene moet achteraf op de hoogte worden gesteld.

Toen bij een drugscontrole werd vastgesteld dat een pakketje 85 gram cannabis bevatte, is de mobiele telefoon van de geadresseerde in beslag genomen. De Oostenrijkse politie heeft vervolgens geprobeerd de telefoon te ontgrendelen om toegang te krijgen tot de daarop opgeslagen gegevens. De politie heeft de eigenaar hierover niet geïnformeerd en heeft hiervoor ook geen toestemming gekregen. Evenmin was er toestemming van een rechter. De eigenaar heeft over de inbeslagname geprocedeerd. In het kader van deze procedure zijn prejudiciële vragen voorgelegd aan het HvJ EU.

Het HvJ EU gaat allereerst in op de toepasselijkheid van richtlijn 2016/680, die betrekking heeft op de verwerking van persoonsgegevens door de politie. Het besluit daarbij dat deze richtlijn ook van toepassing is wanneer een poging wordt gedaan om toegang tot gegevens te krijgen, en niet alleen wanneer die toegang inderdaad is verkregen.

Het HvJ EU onderzoekt vervolgens of de poging om toegang te krijgen tot de telefoon

aanvaardbaar is, mede in het licht van art. 7 en 8 Hv en de beperkingsvoorwaarden die in art. 52 lid 1 Hv zijn vastgelegd. Dit vergt een nadere beoordeling in het licht van onder meer de vereisten van proportionaliteit, die niet alleen vereisten van geschiktheid en noodzakelijkheid behelzen, maar ook een redelijk evenwicht en een goede belangenafweging vergen. Bij die belangenafweging moeten verschillende gezichtspunten in acht worden genomen, waaronder de ernst van de grondrechtenbeperking – die op zijn beurt samenhangt met de aard en de gevoeligheid van de gegevens waartoe toegang wordt gezocht –, het gewicht van de doelstellingen die hiermee worden nagestreefd, de relatie tussen het eigendom van de telefoon en het strafbare feit in kwestie en de relevantie van de gegevens op de telefoon voor de feitenvaststelling. De ernst van het strafbare feit waarop het onderzoek zich richt is in het bijzonder een bepalende factor bij de afweging. Uitgangspunt moet daarbij zijn dat niet alleen de bestrijding van ernstige criminaliteit de toegang tot gegevens op een mobiele telefoon kan rechtvaardigen, maar dat wel duidelijk in de wet moet zijn vastgelegd in welke gevallen de toegang aanvaardbaar is. Van belang is bovendien dat er redelijke gronden moeten zijn om aan te nemen dat de eigenaar van de telefoon een strafbaar feit heeft gepleegd of daarbij is betrokken. Essentieel is daarnaast dat altijd sprake is van een voorafgaande, onafhankelijke toetsing van het voornemen om toegang te krijgen tot de gegevens. Die toetsing moet erop zijn gericht om te voorkomen dat de toegang tot de gegevens redelijk is en ook niet verder gaat dan strikt noodzakelijk is.

Tot slot gaat het HvJ EU in op de vraag of de eigenaar op de hoogte had moeten worden gesteld van de pogingen om toegang te krijgen tot zijn telefoon. Deze vraag beantwoordt het in het licht van art. 47 Hv en art. 13 lid 2 van richtlijn 2016/680. Die laatste bepaling biedt de wetgever de mogelijkheid om het verstrekken van dit soort informatie in specifiek omschreven omstandigheden achterwege te laten, met name als dat noodzakelijk is om ervoor te zorgen dat een administratief of gerechtelijk onderzoek niet belemmerd wordt. Het recht op informatie en een gemotiveerde beslissing geldt bovendien niet absoluut, maar kan krachtens art. 52 lid 1 Hv worden beperkt. Zo'n beperking kan bijvoorbeeld gerechtvaardigd zijn als de informatie het onderzoek in gevaar zou brengen. Wel moeten ook in dat geval de bevoegde autoriteiten de betrokkene in het licht van art. 47 Hv op de hoogte brengen zodra het gevaar voor het onderzoek is geweken.

Instantie: Hof van Justitie van de Europese Unie

Datum uitspraak: 04-10-2024

ECLI: ECLI:EU:C:2024:830

Zaaknummer: C-548/21

Wetsartikelen: Hv art. 7, Hv art. 8, Hv art. 47, Hv art. 52 lid 1, Rl. 2016/680 art. 3, Rl. 2016/680 art. 4 en

RI. 2016/680 art. 13 lid 2

ANNOTATIE

Neves 77 Solutions (HvJ EU, C-351/22) – Omvang van de rechtsmacht van het Hof in het GBVB***H.C.F.J.A. de Waele***

1. Op 10 september 2024 sloeg het Europees Hof van Justitie een dubbelslag: die dag wees het namelijk zowel een arrest in de gevoegde zaken *KS* en *KD*, als in de onderhavige zaak *Neves 77 Solutions*.^[1] Beide oordelen hebben betrekking op de (omvang van de) rechtsmacht die het Hof kan uitoefenen in het zogenaamd Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de Europese Unie. Op papier is deze rechtsmacht sterk ingeperkt, conform artikel 24 van het EU-Verdrag en artikel 275 van het Verdrag betreffende de Werking van de EU. De afgelopen jaren hebben we echter meerdere uitspraken de revue zien passeren waarin het Hof eigenhandig zijn jurisdictie een stuk verder heeft opgerekt, mede onder verwijzing naar het beginsel van effectieve rechtsbescherming (zie o.a. de zaken *Elitaliana*, *H* en *KF*).^[2] Deze beknopte annotatie staat in randnummer 2 stil bij deze specifieke dimensie. Vervolgens is er in randnummer 3 aandacht voor de prettig fijnzinnige omgang met het eigendomsrecht. In randnummer 4 gaat tot slot de aandacht uit naar de bredere context en strekking.

2. Zoals in punt 36 van het arrest wordt gememoreerd, is het Hof van Justitie in het GBVB uitsluitend bevoegd toe te zien op de naleving van artikel 40 VEU (kort gezegd: of voor een aangenomen handeling de juiste rechtsbasis is gekozen), en toe te zien op de wettigheid van beperkende maatregelen (sancties). De gevoeligheid van dit bijzondere domein maakte het voor de lidstaten onwenselijk meer uitzonderingen toe te staan op de hoofdregel dat het Hof hier in het algemeen geen rechtsmacht toekomt.^[3] De supranationale rechters kozen in dit verband echter al eerder voor de lijn dat in het EU-recht uitzonderingen op de hoofdregel altijd restrictief moeten worden uitgelegd, zoals eerder in *Rosneft*.^[4] In die zaak werden prejudiciële vragen over de geldigheid van GBVB-besluiten mogelijk geacht, ondanks het ontbreken van een expliciete competentie daarvoor. Eerder opende het Hof, in *Bank Refah Kargaran*, tot verrassing van velen, de weg voor aansprakelijkheidsclaims tegen de Unie wegens door particulieren geleden schade.^[5] *Neves 77 Solutions* volgt in hetzelfde spoor. In casu kiest men voor een creatieve benadering met een combinatie van de beide uitzonderingen: een scharnieroverweging lijkt punt 42, waar het Hof wijst op de vermeende

noodzaak te (kunnen) onderzoeken of een maatregel die als grondslag dient voor opgelegde sanctiemaatregelen niet gestalte had dienen te krijgen via een VWEU-verordening in plaats van GBVB-besluit. De rechtvaardiging in punt 43 luidt dat dit mede is afgedekt door de algemene bevoegdheid verstrekt in artikel 19 van het EU-Verdrag om de “eerbiediging van het recht” te verzekeren. De Raad van Ministers zou het anders te gemakkelijk worden gemaakt met zijn GBVB-bevoegdheden rechtsbases in het VWEU te doorkruisen (zie punt 45). Op deze wijze verbreedt het Hof zijn eigen jurisdictie naar het beantwoorden van prejudiciële vragen over de interpretatie van GBVB-besluiten, een absoluut novum. Op klassieke wijze vindt het steun voor zijn opvatting in de rechtszekerheid en gewenste uniforme toepassing van het Unierecht door nationale rechterlijke instanties (punt 50), evenals de essentiële samenhang van het Unierechtelijke rechtsbeschermingsstelsel en het beginsel van effectieve rechterlijke toetsing (punt 51). Weliswaar blijft de nieuwe competentie nog beperkt tot de uitleg van een besluit om te bepalen of het niet op een andere grondslag had moeten worden vastgesteld, deze benadering komt in feite neer op een analyse: “staat erin wat erin had moeten staan?”. Daarmee is niet ondenkbaar dat het oogmerk van artikel 40 van het EU-verdrag (“is de juiste rechtsbasis gekozen?”) in de toekomst geen dominante rol meer zal spelen, zodat in het GBVB uiteindelijk artikel 267 VWEU analoog zal zijn toe te passen in zijn geheel. In *KS* en *KD* bleek al dat in een directe actie (artikel 268 VWEU) dergelijke besluiten best uitgebreid op hun inhoud kunnen worden getoetst, zolang dat materieel maar niet “politieke of strategische kwesties” betreft.

3. Een tweede aspect van *Neves 77 Solutions* dat interesse kan wekken bij de vaste lezers van *EHRC Updates* betreft de omgang met het eigendomsrecht. Met name vanaf punt 74 wijdt het Hof hier een uitgebreide beschouwing aan, onder verwijzing naar het Eerste Protocol bij het EVRM en artikel 17 van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie. Het Hof memoreert daarbij allereerst de zgn. *Griekse maïs*-formule, namelijk dat wanneer er geen sprake is van harmonisatie, de lidstaten bij de inrichting van hun nationale stelsel vrij zijn om keuzes te maken, zolang er maar doeltreffende, proportionele en afschrikwekkende straffen staan op schendingen van het EU-recht (*Commissie t. Griekenland*).^[6] In casu gaat het om confiscatie en (automatische) verbeurdverklaring van middelen van een onderneming in Roemenië, als consequentie van niet-naleving van sancties opgelegd door de Europese Unie. Het Hof wijst er in punt 80 op dat bij de interpretatie van het eigendomsrecht, gecodificeerd in het Handvest, rekening moet worden gehouden met de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met betrekking tot artikel 1 van het Eerste Protocol. Het ontleedt vervolgens de Handvestbepaling, doorloopt aandachtig relevante rechtspraak van het EHRM (o.a. *Agosi t. Verenigd Koninkrijk* en *Karapetyan t. Georgië*),^[7] en bezielt de beschikbare ruimte om tot beperking over te gaan. De conclusie in punt 101 is dat de gestrengheid van de Roemeense sanctie gerechtvaardigd lijkt in het licht van de voorwaarden van artikel 52, lid 1,

van het Handvest, met niettemin de opdracht aan de verwijzende nationale rechter dit nogmaals te verifiëren. Hoewel er in de ogen van het Hof geen directe problemen rijzen ten aanzien van de rechtszekerheid, krijgt de nationale instantie aan het slot van het arrest (punten 102-107) eveneens de instructie mee om dat andermaal te controleren.

4. Met de oordelen in *KS & KD* en *Neves 77 Solutions* bouwt het Hof ogenschijnlijk door aan de brug die op den duur toetreding van de EU tot het EVRM mogelijk zou moeten maken.[8] Opmerkelijk genoeg heeft het Hof in 2015 eerst zélf de blokkades geformuleerd, die het nu langzamerhand weer stap voor stap aan het elimineren is (Advies 2/13, *Toetreding tot het EVRM*[9]). De zorgvuldige omgang met het eigendomsrecht valt daarnaast te interpreteren als een extra uitgestoken hand richting Straatsburg.[10] Waar de eerdere torpedering vooral uit de koker leek te komen van de toenmalige Hofpresident (Vassilios Skouris), vertoont zijn opvolger sinds 2015 (Koen Lenaerts) een diametraal tegenovergestelde instelling. Met de recente herverkiezing van de laatste, voor een termijn die pas afloopt in oktober 2027, steven we vermoedelijk af op een *happy end*.

H.C.F.J.A. de Waele, hoogleraar Internationaal en Europees recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen en gastprofessor EU-recht aan de Universiteit Antwerpen.

[1] *KS en KD*, HvJ EU 10 september 2024, zaak C-29/22 en C-44/22, ECLI:EU:C:2024:725; *Neves 77 Solutions*, HvJ EU 10 september 2024, zaak C-351/22, ECLI:EU:C:2024:723.

[2] *Elitaliana*, HvJ EU 16 januari 2020, zaak C-439/13 P, ECLI:EU:C:2015:753; *H*, HvJ EU 19 juli 2021, zaak C-455/14 P, ECLI:EU:C:2016:569; *KF*, HvJ EU 25 juni 2020, zaak C-14/19 P, ECLI:EU:C:2020:492.

[3] Zie nader bijv. H. de Waele, *Legal Dynamics of EU External Relations*, Heidelberg/Berlijn: Springer 2023, p. 20-22

[4] *Rosneft*, HvJ EU 28 maart 2017, zaak C-72/15, ECLI:EU:C:2017:236.

[5] *Bank Refah Kargaran*, HvJ EU 6 oktober 2020, zaak C-134/19 P, ECLI:EU:C:2020:793

[6] *Commissie t. Griekenland*, HvJ EU 21 september 1989, zaak C-68/88, ECLI:EU:C:1989:339

[7] *Agosi t. Verenigd Koninkrijk*, EHR 24 oktober 1986, nr. 9118/80, CE:ECHR:1986:1024JUD000911880, en *Karapetyan t. Georgië*, EHRM 15 oktober 2020, nr. 61233/12, ECLI:CE:ECHR:2020:1015JUD006123312

[8] Waarover in meer detail o.a. D. Sarmiento en S. Iglesias Sánchez, 'KS and Neves 77: Paving

the Way to the EU's Accession to the ECHR', *EU Law Live* 12 september 2024, <https://eulawlive.com/insight-ks-and-neves-77-paving-the-way-to-the-eus-accession-to-the-echr>.

[9] ECLI:EU:C:2014:2454

[10] Vgl. bijv. J. Krommendijk en G.B.M. de Vries, 'De wisselwerking tussen het HvJ EU en het EHRM: een hernieuwde liefde?', *SEW – Tijdschrift voor Europees en economisch recht* 2021, p. 560-570).